

PM

Remiss av förslag på ramverk för naturvärdesbedömning i marin miljö – MOSAIC

Mosaic¹ är ett förslag till ramverk för marin naturvärdesbedömning – från ett landskapsperspektiv till bedömning av specifika platser. Syftet med ramverket är att främja ett funktionellt, ekosystembaserat och adaptivt angreppssätt vid rumslig naturvård, anpassat efter den marina miljöns egenskaper och möjligheter för kunskapsinhämtning.

Förslaget har ursprungligen tagits fram av Aquabiota och sedan förankrats genom regionala samrådsmöten i Umeå, Stockholm, Göteborg, Malmö och Karlskrona och genom en referensgrupp bestående av representanter från länsstyrelserna, ArtDatabanken och Havs- och vattenmyndigheten.

Förslaget som nu går ut på remiss är en första version av ramverket och meningen är att det ska utvecklas kontinuerligt och anpassas adaptivt vartefter som det används.

Detta PM som går ut som en del av remissen speglar hur Havs- och vattenmyndigheten ser på ramverket och dess fortsatta utveckling. Viktiga målgrupper är länsstyrelser och kommuner som arbetar med områdesskydd, fysisk planering och prövningar enligt miljöbalken och annan lagstiftning.

PM:et är ett komplement till remissen och ger information om:

- Bakgrund och problembeskrivning
- Kort information om ramverket
 - Listor på bedömda biotiska ekosystemkomponenter
 - Fortsatt utveckling
 - IT-plattform som stöd i arbetet
 - Revideringar av bedömningar
- Hur Mosaic förhåller sig till svensk standard
- Remissförfarandet
 - Frågor till remissinstanserna
 - Sändlista

Bakgrund och problembeskrivning

Havs- och vattenmyndigheten har till uppgift att skapa förutsättningar för en hållbar förvaltning och planering av havsresurserna. I denna uppgift ingår att ta fram metoder och underlag som främjar bevarandet av naturvärden och ekosystemtjänster, samt skapar en grund för en väl fungerande grön infrastruktur som tar hänsyn till hela landskapet.

¹ Metoder för spatiell, adaptiv och integrativ ekosystembaserad naturvärdesbedömning

PM

I syfte att förbättra kunskapen om naturvärden och grön infrastruktur i marina områden har Havs- och vattenmyndigheten gett AquaBiota Water Research i uppdrag att utveckla ett förslag till nationellt ramverk för bedömning av naturvärden.

Utgångspunkten är att ramverket ska:

- skapa ett samlat nationellt bedömningssystem för alla svenska marina miljöer som fungerar på olika geografiska skalor
- i möjligaste mån minimera subjektiva bedömningar och istället bygga på så objektiva bedömningar som möjligt
- vara tydligt, transparent, pedagogiskt och enkelt att kommunicera
- harmonisera med art- och habitatdirektivet, vatten- respektive havsmiljöförvaltningen, havsplaneringen samt åtaganden inom HELCOM, OSPAR, CBD och Ramsar

Problembeskrivning

Behovet av kunskap om marina naturvärden samt arters utbrednings- och spridningsmönster är stort. Kunskapsluckor finns också om vilken funktion olika biotiska ekosystemkomponenter (populationer, arter, organismgrupper, livsmiljöer/habitat eller biotoper) har. För att värdera och prioritera områden för naturvård eller fysisk planering behöver en stor mängd information och kunskap sammanställts på ett sådant sätt att det är lätt att använda vid bedömningar. Vidare behöver det vara möjligt att jämföra olika områden med varandra för att kunna avgöra om ett område är mer värdefullt än ett annat. Genom att sammanställa kunskap om arters utbredning och förekomst samt vad de är känsliga för, går det också att identifiera vilka områden som är känsliga för vilka mänskliga aktiviteter vilket bland annat är viktigt vid fysisk planering. Bedömningarna måste även vara enkla att revidera så att ny kunskap om miljön lätt kan tas in.

Kännedom om naturvärden och arters spridningsmönster behövs också bland annat vid myndigheters ärendehantering samt vid upprättande av kommunala, regionala och nationella havsplaner samt vid inrättande av områdesskydd.

Naturvärdesbedömningar, bevarande- och hänsynsåtgärder är även ett åtagande i linje med Sveriges internationella överenskommelser inom HELCOM, OSPAR, CBD och Ramsar.

Kort information om ramverket

Mosaic är ett verktyg som ska fungera för att identifiera naturvärden och grön infrastruktur i marin miljö. Ramverket ska ge underlag till olika former av rumslig förvaltning, framförallt:

- Handlingsplaner för grön infrastruktur
- Områdesskydd
- Fysisk planering
- Miljökonsekvensbeskrivningar

PM

- Dispensprövningar
- Kompensationsåtgärder

MOSAIC är uppdelat i en grundläggande och en fördjupad naturvärdesbedömning. I den grundläggande naturvärdesbedömningen identifieras vad, det vill säga vilka biotiska ekosystemkomponenter (populationer, arter, organismgrupper, livsmiljöer/habitat eller biotoper) som är värdefulla och bör prioriteras inom rumslig förvaltning beroende på deras naturvärden. I den fördjupade naturvärdesbedömningen identifieras var förvaltning av ekosystemkomponenter bör prioriteras på grund av höga naturvärden, det vill säga var värdekärnor och värdestrakter är lokaliserade (figur 1 i rapporten).

Ett web-baserat IT-stöd ska utvecklas för att bistå arbetet utifrån ramverket.

Grunden för metoden utgörs av nationellt förankrade och bedömda biotiska ekosystemkomponenter.

Listor på bedömda biotiska ekosystemkomponenter

En central del i den marina förvaltningen är att identifiera vilka ekosystemkomponenter som ska prioriteras för olika former av förvaltning och skydd. Ekosystemkomponenter kan delas in i biotiska och abiotiska komponenter som tillsammans bygger ett ekosystem.

- Biotiska ekosystemkomponenter kan vara populationer, arter, organismgrupper, livsmiljöer/habitat eller biotoper.
- Abiotiska ekosystemkomponenter kan vara vatten, ljus, klimatregim, topografi, berggrund eller bottenstrukturer såsom hård-, grus-, sand- och mjukbottenar.

MOSAIC ska premiera en så objektiv bedömning av ekosystemkomponenters marina naturvärden som möjligt. Enskilda subjektiva bedömningar som är svåra att jämföra med varandra ska undvikas i de grundläggande bedömningarna.

Med hjälp av den grundläggande naturvärdesbedömningen i Mosaic har ett första förslag på biotiska ekosystemkomponenter och deras bedömda naturvärden tagits fram för de fyra havsområdena:

- Bottenviken
- Bottenhavet
- Egentliga Östersjön
- Västerhavet

PM

Syftet med listorna (på naturvärdesbedömda biotiska ekosystemkomponenter per havsområde) är att skapa en logisk struktur för arbetet med marina naturvärden som passar rådande förvaltningsbehov. Bedömningarna används bland annat för att prioritera vilka biotiska ekosystemkomponenter som bör kartläggas inom den planerade nationella marina karteringen.

För att fastställa en första officiell version av ekosystemkomponentlistorna kommer en vetenskaplig granskning och förankring av deras naturvärdesbedömningar att ske i form av en större workshop med sakområdesexperter och deltagare från länsstyrelserna hösten 2017.

Fortsatt utveckling

Nuvarande förslag till ramverk utgör stommen i en första version av systemet. Flera delar kan byggas på utifrån behov och prioritet. Exempel på utvecklingsdelar inom ramverket är riktlinjer vid bedömning av konnektivitet (spridningsbiologi) och utveckling och färdigställande av en känslighetsmatris mellan biotiska ekosystemkomponenter och mänskliga påverkansfaktorer – samt hur den ska användas för rumsliga analyser. Fler utvecklingsdelar specificeras i den föreslagna första versionen av ramverket (avsnitt 4.1.2.1 i rapporten).

Samtliga utvecklingspunkter utgör viktiga underlag för förvaltning- och planering, inte minst känslighetsmatrisen för att kunna bedöma vad som är känsligt mot vad och var hänsyn måste tas till naturvärden. Stora synergier finns i utvecklingsarbetet med pågående arbeten inom både havsplaneringen (havsplaneringsprojektet Symphony) och arbetet med marint områdesskydd:

<https://www.havochvatten.se/hav/samordning--fakta/havsplanering/om-havsplanering/symphony---ett-planeringsverktyg-for-havsplanering.html>

<https://www.havochvatten.se/download/18.1a63820415542ed7991d1b9f/1466404502044/handlingsplan-marint-omradesskydd.pdf>

Vidare ska ett IT-stöd utvecklas som stöd i arbetet utifrån MOSAIC.

IT-plattform

Under 2018 ska ett web-baserat IT-stöd för arbete efter MOSAIC utvecklas. IT-stödet kommer att finnas på antingen Havs- och vattenmyndighetens hemsida eller på hemsida hos lämplig datavärd. Syftet är att ge ett praktiskt stöd i arbetet med marina naturvärden, både när naturvärdesbedömningar genomförs samt vid arbete där naturvärden är ett viktigt underlag, t.ex. grön infrastruktur, fysisk planering, underlag för miljöprovningar och områdesskydd.

Bland annat kommer de grundläggande bedömningarna av biotiska ekosystemkomponenters naturvärden vara fritt tillgängliga, överblickbara och enkla att hantera. IT-stödet ska göra det lätt att förstå vilka ekosystemkomponenter som är förknippade med de högsta värdena samt hur det är tänkt att denna information ska användas. Även motiveringar till bedömningarna och osäkerheter i bedömningarna samt referenser till poängsättningen kommer att synliggöras. Vidare ska IT-stödet bidra till att det alltid går att hitta de senaste versionerna av bedömningar (inklusive lokala viktningar) och vägledningar.

PM

För att förenkla användandet av MOSAIC kommer flera sök- och filtreringsmöjligheter finnas i IT-stödet. Exakt vilka detta kommer att bli är inte beslutat ännu, men det kan röra sig om län, bottentyp och naturtyper m.fl. Listorna kommer att vara exporterbara (t.ex. till Excel-format), men också direkt åtkomliga i sin datastruktur för andra digitala tillämpningar via API (server till server). I samband med att listorna med ekosystemkomponenter samt de grundläggande bedömningarna uppdateras kommer dessa ges versionsnummer och metadata som visas både på webbsidan och i exporter.

Tanken är att Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för att de grundläggande bedömningarna uppdateras i samband med revisioner av dessa. Länsstyrelserna ges möjlighet att ändra den regionala bedömningen (lokal viktning). Vidare ska IT-stödet göra det möjligt att lätt lämna kommentarer på bedömningar inför kommande revideringscykel, dock med krav på registrering (gratis). Att se och ladda ner listor, bedömningar, vägledning etc. kommer att vara fritt tillgängligt utan krav på login.

De slutliga kartprodukterna i form av bl.a. grundläggande naturvärdeskartor, värdekärnor och värde-trakter m.m., planeras inledningsvis att redovisas på länsstyrelsernas it-plattformar för geografiskt material². Detta som ett led i länsstyrelsernas arbete med regionala handlingsplaner för grön infrastruktur och att länsstyrelserna enligt föreslaget till naturvärdesbedömning ska samordna den fördjupade naturvärdesbedömningen. Länsstyrelsen har även en viktig uppgift att företräda statens intressen i den fysiska planeringen gentemot kommunerna, genom att delta i samråd, granska slutliga planförslag och tillhandahålla underlag.

På uppdrag av Naturvårdsverket pågår regionalt ett arbete med att ta fram en gemensam IT-plattform för redovisning av länsstyrelsernas underlag kopplat till handlingsplanerna för grön infrastruktur.

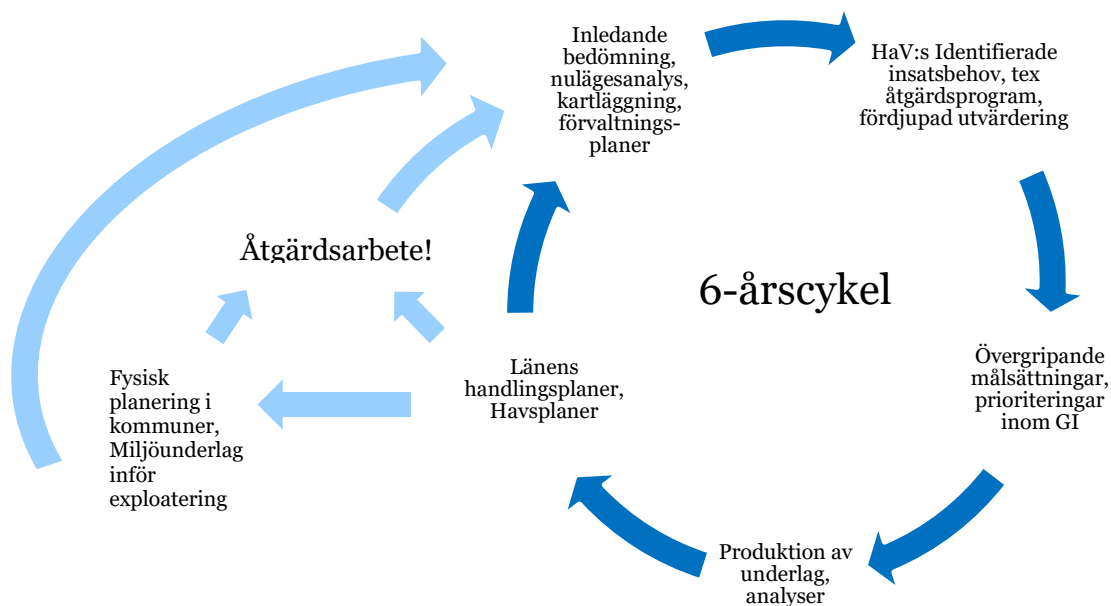
Revideringar av systemet

Havs- och vattenmyndigheten arbetar med ett antal förvaltningsprocesser; havs- och vattenförvaltning, art- och habitatdirektiv, havsplanering och fiskförvaltning. Flera av dessa rullar i förvaltningscykler om sex år. Inom ramarna för arbetet med handlingsplanerna för grön infrastruktur har Havs- och vattenmyndigheten som förslag att revideringar av underlaget för handlingsplanerna bör anpassas efter dessa cykler och därmed även underlagen för naturvärdesbedömning.

²

Geodatakatalogen/Planeringskatalogen Extern katalog för geodata och planeringsunderlag.

Externa och interna webb-GIS Länsstyrelsernas interna och externa WebGIS.

Figur. Principskiss för arbetet med grön infrastruktur och hur det bör koppla till Havs- och vattenmyndighetens (HaV:s) förvaltning.

Hur Mosaic förhåller sig till svensk standard

Svensk Standard (SIS) gav år 2014 ut en standard vid namn Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning (SS 199000:2014).

Havs- och vattenmyndigheten påbörjade arbetet med en metod för naturvärdesbedömning redan 2013³, men arbetet tog mer konkret fart och riktning år 2015 då Havs- och vattenmyndigheten gav AquaBiota i uppdrag att ta fram ett ramverk för naturvärdesbedömning i marin miljö (MOSAIC). Detta kopplat till mer konkret arbete kring grön infrastruktur och de regionala handlingsplaner som ska tas fram enligt regeringsuppdrag till Naturvårdsverket och regleringsbrev till länsstyrelserna.

I SS 199000:2014 finns flertalet relevanta och viktiga kriterier omnämnt och tips för naturvärdesbedömning.

SS 199000:2014 och Mosaic har dock helt skilda utgångspunkter och mål för naturvärdesbedömning. Ramverket Mosaic utgår från ett landskapsperspektiv och zoomar in på regionala och lokala platser. Grunden utgörs av nationellt förankrade och bedömda biotiska ekosystemkomponenter (arter, artkomplex eller biotoper). Genom ett poängssystem värderas ekosystemkomponenterna utifrån ett antal kriterier som hotstatus, biologisk mångfald och ekologisk funktion. Bedömningen görs först per havsområde och viktas därefter regionalt. Vidare bedöms platsspecifika

³ Schreiber 20134 - Metoder för bedömning av naturvärden i marina områden - en förstudie på uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten. Förstudie inför utveckling av metoder för bedömning av naturvärden och grön infrastruktur i marina områden.

PM

egenskaper för områdena utifrån ett antal kriterier, för att identifiera värdekärnor och värdeattrakter.

Havs- och vattenmyndighetens beslut är att det i nuläget inte är aktuellt att anpassa Mosaic efter SS 199000:2014. Däremot finns samma krav på att tydlighet, transparens och dokumentation etc. ska gälla för MOSAIC som om den vore en standard.

Remissförfarandet

Förslaget på ramverk skickas ut på bred remiss och omfattar ett stort antal aktörer. Framför allt riktar sig remissen till länsstyrelserna som en del i deras uppdrag i regleringsbrevet att ta fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur⁴ senast den 1 oktober 2018. Remissen riktar sig även till andra statliga verk och institutioner, kommuner, universitet och konsulter som har behov av underlag för planering och förvaltning av havsmiljön.

I slutet av detta PM finns riktade frågor till respektive aktör.

Efter remissen kommer ramverket att revideras och ges ut som en versionshanterad vägledning.

Särskilda riktlinjer till länsstyrelserna

För länsstyrelserna som har i uppdrag att ta fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur, planeras ett interaktivt remissförfarande med supportfunktion. Med det menas att länsstyrelserna under remisstiden kan använda och testa det förslagna ramverket som en del av arbetet med underlag för de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur och att AquaBiota och Havs- och vattenmyndigheten kommer finnas till stöd för detta arbete. Som uppstart för länsstyrelsernas arbete planeras en workshop (introduktion och utbildning), där metoden för naturvärdesbedömning och de första versionerna av listor på bedömda ekosystemkomponenter kommer att presenteras.

För att utvecklingsarbetet under remisstiden ska bli hanterbart bör respektive län utse en kontaktperson (inom arbetet för grön infrastruktur) som redovisas till Havs- och vattenmyndigheten. Länen bör även samverka inom respektive havsområde (Bottenviken, Bottenhavet, Egentliga Östersjön och Västerhavet) för att erhålla ett enhetligt underlag.

Mosaic är ett verktyg som ska fungera för att identifiera naturvärden och grön infrastruktur i marin miljö. Ett viktigt mål med de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur är att de ska vara funktionella för miljöprövningar och fysisk planering. Ur detta perspektiv är det viktigt att inte bara biologisk expertis engageras för att ta fram underlaget för handlingsplanerna, utan även att personer från fysisk planering och miljöprövning bjuds in att delta i arbetet.

⁴ Ett ekologiskt funktionellt nätverk av livsmiljöer och strukturer, naturområden samt anlagda elements som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras och för samhället viktiga ekosystemtjänster främjas i hela landskapet. (Riktlinjer för regionala handlingsplaner för grön infrastruktur - regeringsuppdrag (M2014/1948/Nm) 2015-09-24)

PM

Frågor till remissinstanserna

Havs- och vattenmyndigheten har ett antal **generella frågor** vi önskar få svar på vad gäller ramverkets funktionalitet och praktiska tillämpbarhet.

1. Struktur och innehåll – lätt och logiskt att förstå?
2. Begrepp och definitioner – relevanta och tydliga?
3. Val av kriterier – flödesschemat och dess ingående kriterier relevanta och tydliga?
4. Viktningssystem – relevant och logiskt?
5. Avgränsning av värdekärnor och värdestrakter – relevant och logiskt?
6. Kunskap, information som saknas, bör tas med?
7. Fortsatt utveckling viktig att prioritera?

Redovisningen av granskningen ska ske i form av "track changes" (granskning och spåra ändringar) i varje word-dokument där detta är möjligt men även i form av ett sammanfattande dokument över framkomna synpunkter.

Specifika frågor till respektive aktör

Länsstyrelser (+ArtDatabanken)

Inom Helcom och Ospar (regionala kommissionerna) listas arter och habitat/biotoper som Sverige, via rekommendationer skrivit på att ta hänsyn till. I arbetet ingår att se hur väl dessa arter och habitat/biotoper faller ut när den grundläggande naturvärdeskartan görs.

Kommuner

Är slutresultatet i form av naturvärdeskartor funktionellt som underlag för miljöprövningar/dispenser (ska dock inte användas som det enda underlaget)?

Kommer slutresultatet i form av kartor över naturvärden och områden som är mer känsliga för specifika mänskliga påverkansfaktorer vara funktionella som underlag för fysisk planering?

Universitet

Hur väl ramverket följer och vilar på en vetenskaplig grund, förankring?

Centrala myndigheter

Ramverkets tillämpbarhet inom respektive myndighets verksamhetsområde.

Konsulter

Om ramverket är klart och tydligt att tillämpa ur ett utförarperspektiv eller om den kan förbättras i detta avseende.

Om någon del är oklar eller om något saknas för att ramverket ska vara praktiskt användbart.